

14. Лукінов І. І. Державні і ринкові регулятори соціально-економічних перетворень АПК України. *Економіка АПК*. 2000. № 2. С. 35-38.
15. Митяй О.В., Кужель В.В. Оцінювання чинників формування фінансового потенціалу аграрного виробництва. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 10(172). С.169-172.
16. Майстро С.В. Удосконалення механізму державного регулювання аграрного ринку в умовах членства України в СОТ. URL: [www.http://kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2008-4/doc/3/3/03.pdf](http://kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2008-4/doc/3/3/03.pdf)
17. Онищенко О. Державне регулювання аграрного виробництва. *Економіка України*. 2003. № 1. С. 85 – 86.
18. Леонтович С.П. Напрями удосконалення бюджетної фінансової підтримки розвитку аграрного сектора економіки України. *Економіка та держава*. 2010. № 7/2010. С. 60–63.

1.4. Інвестиційне забезпечення діяльності підприємств агропромислового комплексу України: економічний та обліковий аспекти

Інвестиції відіграють значну роль в економічному розвитку будь-якої країни, галузі чи окремого підприємства. Інвестор бажає чітко розуміти умови інвестування, мати змогу аналізувати ефективність використання інвестицій. В сучасних умовах зростає роль системи інформації і управління, найважливішою функцією якої є бухгалтерський облік. Систематично відображаючи реальні процеси виробництва, обігу, розподілу та споживання, облік характеризує фінансово-економічний стан господарювання підприємства, надає оперативні дані для стратегічного планування його майбутньої діяльності, виявляючи і систематизуючи інформацію про всі ланки підприємницької діяльності – операційної, фінансової та інвестиційної.

Виділення інвестицій як окремого об'єкту досліджень в обліку та аналізі інвестиційної діяльності є обґрунтованим не лише з економічного впливу на розвиток країни та конкретного підприємства зокрема, але і з огляду на ряд невирішених проблемних питань в галузі реального інвестування.

Україна має ряд інвестиційно привабливих галузей як для внутрішніх так для зовнішніх інвесторів. На обсяг інвестицій значний вплив здійснює інвестиційний клімат країни, що включає сукупність політичних, економічних, соціальних і правових умов. Для поліпшення інвестиційного клімату необхідне прозоре законодавче регулювання та юридична захищеність, залучення до активної інвестиційної діяльності усіх форм господарювання, напрямок обмежених інвестиційних ресурсів на реалізацію пріоритетних першочергових програм загальнодержавного і регіонального рівнів, створення високотехнологічних і конкурентноздатних виробництв для майбутнього прогресу [1, с. 148].

Таблиця 1.9

**Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності
в Україні, млрд. грн.**

Види економічної діяльності	Роки					2016 р. до 2012 р.	
	2012	2013	2014	2015	2016	+/-	%
Сільське, лісове та рибне господарство	19,4	19,1	18,8	30,1	50,5	31,1	У 2,6 рази
у т.ч. сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	19,1	18,6	18,4	29,3	49,7	30,6	У 2,6 рази
Промисловість	103,5	105,6	86,2	87,7	117,8	14,3	113,8
Будівництво	44,9	46,3	36,1	43,5	44,4	-0,5	98,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	24,8	22,4	20,7	20,7	30,0	5,2	121,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	32,8	18,8	15,5	18,7	25,1	-7,7	76,5
Тимчасове розміщення й організація харчування	2,9	2,5	1,5	1,4	1,5	-1,4	51,7
Інформація та телекомунікації	10,2	9,9	8,2	23,0	15,7	5,5	153,9
Операції з нерухомим майном	12,8	14,0	11,2	11,9	19,7	6,9	153,9
Професійна, наукова та технічна діяльність	9,2	3,8	2,9	4,1	6,6	-2,6	71,7
Інші види економічної діяльності	33,2	25,3	18,3	32,0	47,9	14,7	144,3
Усього	293,7	267,7	219,4	273,1	359,2	65,5	122,3

[Джерело: згідно даних Статистичного щорічника України за 2016 р.]

Протягом останніх років спостерігається не значне зростання інвестицій загалом, зокрема протягом 2012-2016 рр. спостерігається значне зростання капітальних інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство у 2,6 рази

(табл. 1.9). Це свідчить про значну привабливість сільськогосподарського виробництва як об'єкту інвестування.

Аналіз структури капітальних інвестицій за 2016 р. дає можливість зробити висновок, що найбільше коштів вкладаються у промисловість, сільське, лісове та рибне господарство, будівництво та інші види діяльності – 32,8%, 14,1%, 12,4% та 19,9% відповідно (рис. 1.8).

Рис. 1. 8. Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності у 2016 р.

[Джерело: згідно даних Статистичного щорічника України за 2016 р.]

Таким чином, агропромисловий комплекс України є одним із найпривабливіших видів діяльності для вкладення інвестицій, що сприяє розвитку економіки країни. В Україні переважають капітальні інвестиції у вирощування однорічних і дворічних культур, у тваринництво та у виробництво харчових продуктів, головним чином, в інші харчові продукти (цукор, цукрові кондитерські вироби, шоколад, какао та ін.), у виробництво олії та тваринних жирів, молочних продуктів, м'яса та м'ясних продуктів (табл. 1.10).

Таблиця 1.10

**Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності в АПК
України, млрд. грн.**

Види економічної діяльності	Роки						2016 р. до 2014 р.	
	2014		2015		2016		+/-	%
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%		
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	18,4	57,7	29,3	68,4	49,7	70,0	31,3	У 2,7 рази
Рослинництво – всього:	13,9	43,6	22,2	51,8	41,8	58,9	27,9	У 3,0 рази
у т.ч. вирощування однорічних і дворічних культур	13,4	42,0	21,5	50,1	40,9	57,6	27,5	У 3,1 рази
- вирощування багаторічних культур	0,4	1,4	0,6	1,3	0,9	1,3	0,5	У 2,3 рази
- відтворення рослин	0,06	0,2	0,03	0,1	0,04	0,1	0,0	66,7
Тваринництво	3,7	11,6	6,3	14,6	6,4	9,0	2,7	173,0
Змішане сільське господарство	0,1	0,3	0,1	0,3	0,4	0,6	0,3	У 4 рази
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, всього, з них:	13,5	42,3	13,5	31,6	21,3	30,0	7,8	157,8
- перероблення та консервування фруктів і овочів	0,6	2,0	0,5	1,3	0,7	1,0	0,1	116,7
- виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів	0,4	1,4	0,5	1,2	1,1	1,5	0,7	У 2,8 рази
- виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	0,4	1,4	0,5	1,2	1,1	1,5	0,7	У 2,8 рази
- виробництво м'яса та м'ясних продуктів	1,2	3,6	1,2	2,8	1,9	2,7	0,7	158,3
- виробництво молочних продуктів	2,1	6,4	1,4	3,2	1,7	2,4	-0,4	81,0
- виробництво олії та тваринних жирів	2,5	7,9	2,1	4,8	6,3	8,9	3,8	У 2,5 рази
- виробництво інших харчових продуктів	3,3	10,3	4,4	10,2	4,0	5,6	0,7	121,2
- виробництво напоїв	2,1	6,6	1,8	4,2	2,6	3,7	0,5	123,8
- виробництво тютюнових виробів	0,9	2,3	1,0	2,4	1,4	2,0	0,5	155,6
Усього	31,9	100,0	42,9	100,0	71,0	100,0	39,1	У 2,2 рази

[Джерело: згідно даних статистичного бюлетеня Капітальні інвестиції в Україні за 2014-2016 рр.]

Слід звернути увагу, що найбільшу динаміку демонстрували інвестиції в змішане сільське господарство, рослинництво та тваринництво, які збільшилися у 4 рази, 3 рази та 73,0% відповідно. Тоді як у виробництво харчових продуктів, зокрема молочних продуктів, навпаки знизилися на 19%. У значній

мірі зростанню інвестицій у сільське господарство сприяла досить висока прибутковість виробництва агропродукції.

В системі національних рахунків ООН використовують термін “реальні інвестиції”, а основні вимоги до порядку їх оцінки і подання у бухгалтерській звітності фірм та компаній регулюється Четвертою директивою ЄС “Про річну звітність підприємств певного типу”. Відповідно до цієї директиви підприємствам країн-членів ЄС рекомендується подавати відомості про реальні вкладення в земельні ділянки, будівлі, споруди, обладнання у складі довгострокових активів за балансовою статтею “Реальні активи”.

Більш широке розкриття інформації щодо методики і техніки обліку реальних інвестицій передбачено у Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку (МСБО) - International Accounting Standards (IAS), які розробляються і публікуються Комітетом з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО) - International Accounting Standards Committee (IASC).

Серед діючих на сьогодні МСБО значна їх частина регулює порядок обліку реальних інвестицій та відображення у фінансовій звітності, а саме: 1 “Подання фінансових звітів”, 7 “Звіт про рух грошових коштів”, 11 “Будівельні контракти”, 16 “Основні засоби”, 23 “Витрати на позики”, 27 “Консолідовані фінансові звіти та облік інвестицій у дочірні підприємства”, 28 “Облік інвестицій в асоційовані підприємства”, 31 “Фінансова звітність про частки у спільних підприємствах”, 34 “Проміжна фінансова звітність”, 40 “Інвестиційна нерухомість”.

Враховуючи можливість використання МСБО в українській практиці бухгалтерського обліку, слід зазначити, що:

- по-перше, МСБО несуть в собі узагальнюючий характер основних принципів і підходів до ведення обліку різних країнах світу. Це не завжди є прийнятним для окремо взятої країни, оскільки, при цьому, нехтуються національні особливості існуючої в ній системи обліку;

- по-друге, МСБО мають за мету рекомендаційний напрямок використання, що дозволяє говорити про їх демократичність і “прозорість”;

- по-третє, основні ділянки обліку, які втілені в окремих стандартах, охоплюють майже всю фінансово-господарську діяльність фірми чи компанії;
- по-четверте, маючи загальний підхід до окремих питань обліку, МСБО не дають докладних пояснень і прикладів відносно конкретних господарських ситуацій, що вказує на їх певну обмеженість у практичному застосуванні. В загальному, у викладених положеннях МСБО спостерігається одностороння спрямованість на конкретну процедуру складання та подання фінансових звітів, не розкриваючи інших облікових питань.

Більш ширша інтерпретація основних положень бухгалтерського обліку і, зокрема, питань обліку інвестицій знайшла своє відображення в загальноприйнятих принципах обліку GAAP (Generally Accepted Accounting Principles). Ці принципи і правила, прийняті в США мають “істотну уповноважену підтримку (Substantial authoritative support)” [2]. Система GAAP об’єднує ряд професійних організацій бухгалтерів, у функції яких входить розробка стандартів фінансового обліку, здійснення різних дослідницьких програм з метою надання підтримки процесу розробки стандартів, проведення консультацій по різних бухгалтерських проблемах і питаннях, по пріоритетних напрямках розвитку і т.д.. Щодо обліку інвестицій, в системі GAAP розкривається повна інформація про їх сутність, оцінку, механізм формування інвестиційних витрат і доходів, а також відображення інвестиційної діяльності у фінансовій звітності.

В обліковій практиці українських підприємств інвестиції довгий час ототожнювалися з поняттям “капітальні вкладення”. Визначення капітальних вкладень було подане у Положенні про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні [3], згідно якого “до складу капітальних вкладень належать витрати на будівельно-монтажні роботи, придбання обладнання, інструменту, інвентарю, інші капітальні роботи і витрати на проектно-розвідувальні, геолого-розвідувальні та бурові роботи, на відведення земельних ділянок та переселення у зв’язку з будівництвом, на підготовку кадрів для підприємств, що будуються та ін.”.

З 1 січня 2000 р. Законом України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” було закладено основи нової системи бухгалтерського обліку і звітності, орієнтованої на міжнародний досвід ведення обліку [4]. Загальна концепція цього Закону була конкретизована у відповідних Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку (П(С)БО).

По-новому вирішено питання про місце Плану рахунків у системі нормативного регулювання бухгалтерського обліку. В Інструкції до попереднього Плану рахунків було зведено практично більшу частину всіх правил і процедур бухгалтерського обліку, яку в такому вигляді можна було порівняти із статутом – вона розписувала майже кожний крок. Діючий План рахунків разом із Інструкцією про його застосування передбачає взаємопов’язане та рівноправне їх застосування у бухгалтерській діяльності поряд з іншими нормативно-правовими документами, основними серед яких є П(С)БО [5, 6].

Проведення заходів з гармонізації і стандартизації бухгалтерського обліку в Україні максимально наблизили його до міжнародних норм. Підтвердженням цього є майже ідентичне трактування реального інвестування як одного із напрямків діяльності підприємства в міжнародних та національних стандартах бухгалтерського обліку.

Національні стандарти, які стосуються реального інвестування, в цілому можна вважати уніфікованими. Зберігаючи концептуальні положення відповідних МСБО, вони конкретизують їх з урахуванням рівня економічного розвитку нашої країни та національних традицій, в значній мірі задовольняючи потреби споживачів і передусім зовнішніх інвесторів. На внутрішньому рівні реальні інвестиції розглядаються у єдиній взаємоузгодженій інформаційній системі підприємства.

На наш погляд, облік інвестицій необхідно розглядати у системі. З огляду на те, що системність найбільш повно проявляється у можливості здійснення моделювання, запропоновано модель їх обліку, яка враховує такі методичні аспекти:

1) перший рівень є входом моделі, на якому відображаються господарські операції та види інвестиційної діяльності, що класифікуються згідно з чинним законодавством та реалізуються у вигляді первинних документів;

2) другий рівень відображає власне процес обліку реальних інвестицій, який формує програму спостережень та сприяє подальшому руху інформації у моделі. Бухгалтерський облік реальних інвестицій розглядається як складова загальної системи обліку. Він інформаційно пов'язаний з іншими ділянками обліку і, насамперед, з обліком капітальних інвестицій; обліком інвестиційних витрат, які, залежно від їх змісту та спрямування, або капіталізуються, або виступають як поточні; обліком джерел фінансування та доходів від реалізації реального інвестування.

Основною ланкою цього рівня є обробка інформації відповідно до поставлених завдань обліку та побудова відповідної облікової політики. Зокрема, основними напрямками обліку реальних інвестицій є: об'єктивна оцінка об'єктів реального інвестування на підприємстві залежно від напрямів їх надходження та вибуття; своєчасне й повне відображення витрат на будівництво, придбання, виготовлення, створення і на поліпшення об'єктів необоротних активів; джерел фінансування інвестицій у реальні активи; визнання і відображення в обліку доходів та фінансових результатів від здійснення інвестиційних операцій.

3) третій рівень – вихідна інформація, представлена у формі звітності як інформаційна база для проведення аналізу, планування та управління процесом реального інвестування.

Так, в розрізі першого рівня, інформація, яку надає облік інвестицій, визначає значну кількість функцій і рішень (і сама визначається цими функціями і рішеннями), які формують діяльність підприємства. Крім цього, облік інвестицій повинен співвідноситися з процесами, що відбуваються у зовнішньому середовищі підприємства.

Взаємодія обліку інвестицій з іншими сторонами діяльності підприємства враховує постійну мінливість внутрішнього середовища, на яке, в свою чергу,

впливає зовнішнє середовище. Зв'язок процесу прийняття фінансових рішень і обліку інвестицій поєднує в собі вибір напрямку інвестицій та джерел їх фінансування. Фінансовий аналіз і звітність виявляють способи оцінки інвестицій, що паралельно відображається і в системі обліку.

Процес виробництва визначає двоїсту природу інвестицій: з одного боку, інвестиційні витрати формують собівартість виробленої продукції і виконують затратну функцію, а з іншого, на основі бухгалтерських даних, - відображають величину збільшення доходу (капіталу), що вказує на їх накопичувальну функцію. Виробничий маркетинг сам по собі може розглядатися як область реального інвестування, що вимагає особливих інвестиційних рішень.

Інвестиції, як об'єкт обліку, одночасно виступають як об'єкт і як інструмент інвестиційного менеджменту, функції якого визначають стан інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності, що в свою чергу впливає і на напрямки збору і подання бухгалтерських даних. Стратегічне планування як діяльність, що направлена на майбутнє підприємства, має саме безпосереднє відношення до прийняття реальних інвестиційних рішень, оскільки повинна забезпечити узгодженість довгострокових цілей підприємства. При цьому основним джерелом інформації, яка виступає невід'ємною частиною стратегічного планування, є бухгалтерський облік, як система відображення всієї діяльності підприємства, так і облік реальних інвестицій, як об'єкт довгострокового інвестиційного планування.

Таким чином, у теоретичному аспекті обґрунтовано програму обліку для збору й обробки інформації про реальні інвестиції, за окремими рівнями якої реалізовується методичне відображення досліджуваного об'єкта.

Визначальним моментом у веденні обліку та здійсненні аналізу інвестицій є оцінка останніх, яка займає важливе місце в управлінні інвестиційною діяльністю як зі сторони внутрішніх користувачів інформації, так і зовнішніх споживачів облікових даних.

У світовій практиці при визначенні вартості об'єктів використовують три основні методи оцінки: 1) метод витрат; 2) метод оцінки за доходом; 3) метод порівняння із аналогом продажу.

Оцінка об'єктів методом витрат ґрунтується на даних суто бухгалтерського обліку і визначає склад витрат, які формують історичну (фактичну) собівартість активів підприємства.

Метод оцінки за доходом використовується переважно при прогнозуванні ефективності інвестиційних проектів і дає можливість встановити реальний зв'язок між величиною інвестованого капіталу і очікуваним доходом від його використання. Даний метод передбачає використання статичних та динамічних показників, а тому, як правило, найменше базується на облікових даних. Оцінка реальних інвестицій, як правило, здійснюється на основі грошового потоку при визначенні поточної вартості майбутніх доходів від вкладень капіталу.

Метод порівняння із аналогом продажу ґрунтується на аналізі даних про фактичний продаж об'єктів, аналогічних об'єкту оцінки. Сутність даного методу полягає у твердженні, що "... покупець не заплатить за об'єкт більшу суму, ніж вартість відомого йому аналогічного об'єкта" [7, с.36].

При використанні методу порівняння із аналогом продажу вивчається відповідний ринок (інвестицій, нерухомості тощо), систематизується інформація про реалізовані угоди та пропозиції щодо продажу. При цьому критеріями відбору інформації про найбільш подібні об'єкти можуть бути: схожість технічних, технологічних, якісних характеристик об'єктів, ціна пропозиції, ціна продажу, дати укладання угод, місце розташування тощо.

Здійснення оцінки інвестицій зумовлює, на нашу думку, визначення відповідних базових передумов:

- інвестиційна діяльність підприємства включає різні напрями, які безпосередньо впливають на процедуру оцінки;

– інвестиції можуть виступати як у формі цілісних або незавершених об'єктів, так і у вигляді елементів витрат, які формують первісну вартість інвестицій;

– існує значна кількість методів оцінки інвестицій, що припускає комплексний підхід до їх вибору.

Розглядаючи процес оцінки через призму інвестиційного проекту, в якому виділять три основні фази його здійснення, слід сказати, що кожний етап (фаза) інвестиційного циклу вимагає відповідного набору об'єктів та методів оцінювання, які ґрунтуються переважно на даних обліку (інвестиційна та експлуатаційна фази) та на основі прогностичного аналізу (передінвестиційна фаза).

Оцінка ефективності інвестицій є найважливішим і найвідповідальнішим етапом процесу прийняття відповідного рішення щодо інвестування конкретних об'єктів. Від того, наскільки об'єктивно і всебічно буде проведена така оцінка, залежать темпи розвитку сільськогосподарського підприємства і строки повернення вкладеного капіталу.

Насамперед потрібно усвідомлювати, що деякі методи оцінки ефективності інвестицій, які до сьогодні використовуються у вітчизняній практиці господарювання як пріоритетні, не можна визнати коректними. Це стосується таких показників, як коефіцієнт ефективності (співвідношення середньорічної суми прибутку і капітальних вкладень) та строк окупності (обернений показник). Їх застосування має певні недоліки, які не дозволяють отримати об'єктивну оцінку ефективності інвестицій. Основними причинами такого стану є наступні:

по-перше, при розрахунках кожного з названих показників не враховується чинник часу, оскільки прибуток і обсяг інвестованих коштів не приводяться до теперішньої вартості, адже у процесі розрахунку порівнюються явно неспівставні величини: сума інвестицій у теперішній вартості та сума прибутку у майбутній вартості;

по-друге, показником для розрахунку строку повернення (окупності) інвестованого капіталу є лише прибуток. Проте у реальній практиці господарювання інвестиції повертаються (відшкодовуються) за рахунок грошового потоку, до складу якого входять чистий прибуток та амортизаційні відрахування, тобто оцінка ефективності інвестицій лише на основі прибутку істотно викривляє результати розрахунків (штучно завищується коефіцієнт ефективності і занижується строк окупності інвестицій);

по-третє, оцінка ефективності інвестицій не враховує існуючі у ринковій системі господарювання підприємницький ризик та інфляцію (знецінення грошей);

по-четверте, названі показники забезпечують лише однобічну (неповну) оцінку ефективності інвестицій (інвестиційного проекту), оскільки обидва вони базуються на використанні однакових вихідних даних (суми прибутку та інвестицій).

З огляду на це, існує нагальна потреба в застосуванні інших (адапованих до ринкових умов господарювання) методичних основ оцінки доцільності інвестицій. При цьому, виникає необхідність використання в інвестиційному плануванні елементів методу бухгалтерського обліку, рівень взаємозв'язку яких ілюструє таблиця 1.11.

Таким чином, базисом інвестиційного проектування залишаються облікові дані, але при цьому трансформація системи інформаційного забезпечення не повинна носити однобічний характер, тобто перетворенням повинні піддаватися не тільки бухгалтерський облік, але і бізнес-планування.

Система методів і показників обчислення ефективності (оцінки привабливості) інвестиційних проектів становить теоретичні засади інвестиційного аналізу. Найвідоміші методи аналізу ефективності можна розділити на дві групи:

- 1) прості або статичні;
- 2) динамічні (на основі дисконтування).

**Використання елементів методу бухгалтерського обліку в
інвестиційному проектуванні**

Елемент методу бухгалтерського обліку	Ступінь використання у практиці інвестиційного планування
Документування	Широко використовується, але найчастіше носить слабо формалізований характер, система документообігу слабо розвинута
Інвентаризація	Не використовується
Вартісна оцінка	Широко використовується, застосовуються методи оцінки, відмінні від облікових, однак в основі оцінки найчастіше лежить не послідовне постійне застосування певної методики, а разова калькуляція, експертний висновок і т.п.
Калькуляція	Використовується при складанні проектно-кошторисної документації
Рахунки	Система рахунків не використовується, широко застосовуються необлікові системи класифікації, що ґрунтуються на техніко-економічних характеристиках об'єкта інвестування
Подвійний запис	Не використовується
Балансове узагальнення	Використовується поза системою бухгалтерських рахунків, носить а основному виключний характер, застосовується по відношенню якої-небудь групи активів або пасивів
Звітність	Використовується з позиції ретроспективи для потреб прогностичного аналізу реального інвестування

[Джерело: Розроблено авторами]

Перша група методів аналізу, яка представлена показниками простого строку окупності інвестицій та нормою доходності (нормою прибутку), виникла із традиційного бухгалтерського підходу до фінансової оцінки проектів. Друга група методів пов'язана із концепцією часової вартості грошей і базується на дисконтуванні грошових потоків. Основними представниками даної групи є: чистий дисконтований дохід (NPV), внутрішня норма доходності (IRR), індекс доходності (PI). На практиці спеціалісти вдаються до визначення дисконтованого строку окупності (DPP), який виступає модифікацією простого строку окупності і є більш досконалішим методом оцінки інвестицій.

Методичні основи оцінки ефективності інвестицій мають включати в основному чітко окреслені принципи й алгоритми розрахунків визначених показників:

– перший принцип полягає в оцінці повернення інвестованого капіталу у вигляді грошового потоку. При цьому показник грошового потоку може бути диференційованим в окремі роки експлуатації об'єкта інвестиційного проекту або визначеним за середньорічною величиною.

– другим принципом є обов'язкове приведення загальних величин капіталу і грошового потоку до єдиного часового базису. Оскільки інвестування у більшості випадків здійснюється не одночасно, а протягом певного періоду (кількох років), всі наступні (крім першого року) інвестовані суми, а також надходження необхідно приводити до теперішньої вартості диференційовано за кожний рік циклу інвестування.

– третій принцип характеризує вибір ставки відсотка (дисконтної ставки) для дисконтування грошового потоку від реалізації різних інвестиційних проектів. Розмір доходу від інвестицій (грошовий потік) формується з урахуванням таких впливових чинників: середньої реальної депозитної (кредитної) ставки; темпу інфляції; премії за ризик, вартості капіталу і т.д. У зв'язку з цим, при оцінці інвестиційних проектів з різним рівнем ризику та неоднаковою тривалістю загальних періодів інвестування, варто диференціювати дисконтну ставку залежно від мети оцінки здійснюваних інвестицій.

На наш погляд, повнота застосування статичних та динамічних методів при оцінці ефективності інвестиційних проектів повинна ґрунтуватися на узгодженні та компромісі їхніх переваг і недоліків (табл. 1.12), а також з урахуванням взаємозв'язку між окремими інвестиційними рішеннями.

Якщо процес реального інвестування здійснюється шляхом господарського чи підрядного способів будівництва, змінюється відповідно і кінцева мета оцінки.

Таблиця 1.12

Переваги та недоліки основних методів оцінки інвестиційних проектів

Найменування методу	Сутність	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Строк окупності	Передбачає визначення періоду, який необхідний для відшкодування суми початкових інвестицій	Простота і легкість визначення; можливе використання для оцінки проектів випуску продуктів, попит на які нестабільний; придатний для оцінки інвестицій невеликих підприємств з малим грошовим обігом; для більш швидкої оцінки проекту в умовах дефіциту ресурсів	"Статичність" показника, тобто неможливість урахування часової вартості грошей; не враховує доходність проекту за межами строку окупності і не може бути використаний для порівняння варіантів з однаковими періодами окупності але різними строками життя; не придатний для визначення прибутковості проекту
Індекс доходності	Показує яка частина інвестиційних витрат повертається у вигляді прибутку протягом одного інтервального періоду. Слугує в якості обмеження при прийнятті рішення про доцільність подальшого аналізу	Простота і наочність розрахунків; зв'язок із бухгалтерськими характеристиками доходу (бухгалтерським прибутком); оцінка прибутковості проекту	Не враховується розподіл надходжень від проекту в часі; імовірність помилкового порівняння із ставкою відсотка і доходністю інвестицій; існує велика залежність від вибраної в якості ставки порівняння величини чистого прибутку; розрахункова норма прибутку відіграє роль середньої за весь період
Чиста теперішня вартість	Дозволяє порівняти поточну вартість майбутніх доходів від інвестицій із необхідними проектними витратами	Має властивість адитивності, тобто дозволяє сумування NPV різних проектів	Трудомісткість розрахунку
Внутрішня норма доходності	Показує максимально допустиму ціну інвестованого капіталу	Інформативність; враховує втрату цінності надходжень і виплат майбутніх періодів; відсіює невігідні проекти; є індикатором рівня ризику по проекту; є основою для ранжування проектів за ступенем вигідності	Не залежить від об'єму фінансування; не враховує розмір проекту і, відповідно, абсолютну величину підвищення добробуту власника підприємства; визначає лише максимальну і постійну ціну інвестицій, яка може бути асоційований з проектом; не має властивості адитивності; можливість неспівпадання з результатами аналізу NPV; непридатний для аналізу проектів, з нетрадиційними грошовими потоками; точний розрахунок можливий тільки за допомогою ПК і МК із вмонтованою функцією для розрахунку IRR
Індекс рентабельності інвестицій	Є трансформацією показника NPV. Визначає, в якій мірі виросте багатство інвестора в розрахунку на одну грошову одиницю інвестицій	Виступає як показник абсолютної прийнятності інвестицій; дозволяє знайти певну міру стійкості проекту; зручний при виборі одного проекту із ряду альтернативних, які мають однакові значення NPV	Трудомісткість розрахунку

1	2	3	4
Дисконтований строк окупності	Визначає період окупності інвестиційних витрат з урахуванням часового аспекту вартості грошей	Легкість розуміння і розрахунку; приймає до уваги більшу кількість грошових потоків від капітальних вкладень; має чіткий критерій прийнятності проектів; містить в собі оцінку ліквідності	Не приймає до уваги всі грошові потоки після завершення строку здійснення проекту

[Джерело: Узагальнено авторами на основі [8, 9]

При господарському способі акцент ставиться передусім на визначенні (оцінці) вартості окремих матеріальних, людських та інших витрат з метою їх оптимізації та прогнозу майбутньої віддачі інвестицій. Важливе місце займає при цьому сам процес калькулювання собівартості реальних інвестицій. При підрядному способі інвестування, поряд із загальною процедурою розрахунку майбутньої ефективності проекту, підприємство-інвестор ставить за мету оцінку завершеного (цілісного) об'єкту, певним чином нехтуючи поелементним визначенням фактичних витрат.

При цьому, основою для визначення первісної вартості об'єкта будівництва слугуватиме договірна ціна між забудовником-інвестором та підрядною організацією.

Згідно ст. 4 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” та відповідних П(С)БО пріоритетною оцінкою активів є історична (фактична) собівартість, яка становить первісну вартість об'єктів інвестицій і визначається, виходячи із витрат на їх виробництво та придбання. На наш погляд, це пов'язано з тим, що історична собівартість найбільш реально визначає суму коштів на придбання чи виготовлення певного об'єкта необоротних активів, що в свою чергу підтверджується в обліку документально. Але з іншої сторони, застосування даного виду оцінки є виправданим лише при первісному відображенні новоствореного об'єкта в обліку за умови безінфляційного стану економіки за період здійснення інвестиції, що може бути лише теоретично. Крім цього, якщо навіть враховувати той факт, що під час капітального будівництва оцінка окремих

елементів витрат здійснюється за фактичними цінами, то практично існує ймовірність невідповідності вартості новоствореного об'єкта від вартості аналога на активному ринку. Тому виникає необхідність наближення вартості об'єктів інвестування до ринкової, що досягається шляхом їх періодичної переоцінки.

Розглядаючи методи оцінки реальних інвестицій, що використовуються у зарубіжній практиці [10, 11, 12, 13, 14], пріоритетними із них є ті, які ґрунтуються на визначенні витрат, що формують первісну та переоцінену (відновлювану) вартість (табл. 1.13).

Таблиця 1.13

Методи оцінки інвестицій в зарубіжній практиці

Європейські країни та зарубіжні стандарти обліку і звітності	Методи оцінки інвестицій	Застосування та умови проведення переоцінки
1	2	3
ОБЛІК В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ		
Бельгія	За нижчою з двох оцінок: первісною або ринковою вартістю	Проводиться, якщо це вплине на прибутковість підприємства. Сума переоцінки збільшує вартість активу і відноситься до фонду переоцінки. Переоцінка нематеріальних активів з 1984р. заборонена
Данія	За первісною вартістю	Допускається, за умови застосування до всього класу активів
Франція	За вартістю придбання (враховуючи витрати на транспортування, страхування та ін.) або за собівартістю виробництва	Дозволяється у відповідності з темпами інфляції, але не вище ринкової вартості об'єкта. На практиці застосовується лише тоді, коли призводить до зниження податкових відрахувань
Німеччина	За собівартістю, виключаючи амортизацію та за відновлюваною вартістю	Допускається лише в межах собівартості
Греція	За первісною вартістю	В деяких випадках передбачено проведення переоцінки землі, будівель і споруд.
Італія	За первісною вартістю	Дозволена, використовуючи спеціальні індекси. Остання переоцінка проводилася у 1983 р.
Люксембург	За вартістю придбання	Дозволено
Португалія	За вартістю придбання чи собівартістю виробництва, включаючи витрати по придбанню та відсотки по кредитах	Регулює податкове законодавство, користуючись коефіцієнтами переоцінки, що ґрунтуються на індексах споживчих цін, носить не обов'язковий характер.

Продовження табл. 1.13

1	2	3
Іспанія	За собівартістю, включаючи витрати по придбанню та введенню в експлуатацію	Дозволяється проводити так звану актуалізацію вартості (переоцінка за допомогою індексів). Операції з переоцінки не оподатковуються. До 1989 р. переоцінка проводилася до первісної вартості.
Швеція	За собівартістю	Дозволяється, при цьому збільшується неподільний фонд переоцінки. На практиці переоцінка застосовується до нерухомості і інвестицій
Великобританія	За первісною або переоціненою вартістю	Законодавчо встановлених норм не існує. З 1990 р. законодавчо визначено, що переоцінка повинна здійснюватися за методом вартості чистої реалізації, але на практиці частіше застосовується відновлювальна вартість
Міжнародні стандарти обліку і звітності		
Директиви ЄЕС	За собівартістю або переоціненою вартістю	Дозволено
Американські стандарти обліку (GAAP)	За фактичними витратами, включаючи витрати на доведення до стану експлуатації; за поточною (переоціненою) вартістю; за методом чистої вартості реалізації; за методом витрат на заміну	Проводиться на основі рівня цін, що складається на дату переоцінки
Міжнародні стандарти обліку (IAS)	За історичною собівартістю. Альтернативний підхід – за переоціненою сумою, виключаючи накопичену амортизацію	За справедливою вартістю

[Джерело: Узагальнено авторами на основі [10, 11, 12, 13]

Як видно з даної таблиці, в основу первісної облікової ціни на об'єкти інвестицій покладені фактичні витрати на придбання, будівництво, включаючи транспортування, монтаж та інші витрати, пов'язані з доведенням активів до стану експлуатації. Відмінність у змісті витрат, включених до первісної вартості (собівартості) об'єктів інвестицій полягає у віднесенні до її складу відсотків по кредитах (у Португалії) та виключенні амортизації із загальної собівартості (у Німеччині та згідно МСБО). Відносно Міжнародних стандартів обліку, то вони також передбачають можливість альтернативного підходу до питання капіталізації відсотків по кредитах, що рекомендується відповідним стандартом 23 "Витрати на позики".

Як показує світова практика, переважна більшість зарубіжних компаній використовує метод оцінки, який дозволяє відображати в обліку інвестиції з урахуванням змін ринкової вартості тих чи інших об'єктів довгострокових активів. Це зумовлює застосування переоціненої вартості та перманентного проведення переоцінки. Аналізуючи європейський досвід здійснення переоцінки довгострокових активів, слід підкреслити основні вимоги та критерії її проведення, які, на наш погляд, можуть цілком бути використані і у вітчизняній практиці:

- сума переоцінки збільшує вартість активу і відноситься до фонду переоцінки, як складової власного капіталу;
- застосовується до всієї групи (класу) активів;
- носить рекомендаційний (не обов'язковий) характер;
- операції з переоцінки не оподатковуються;
- інколи має за мету зниження податкових відрахувань та впливу на прибутковість підприємства;
- як правило, регулюється законодавчо;
- при здійсненні переоцінки використовуються спеціальні індекси, що ґрунтуються на рівні споживчих цін (темлів інфляції);
- для визначення критеріїв переоцінки комплексно використовуються різні методи та види оцінок.

Таким чином, в контексті наведених пропозицій вважаємо найбільш доцільним для вітчизняної облікової практики оцінку реальних інвестицій за первісною чи переоціненою вартістю. Але з метою прийняття інвестиційних рішень та управління реальними інвестиціями ймовірна інтеграція різних видів оцінки (в т.ч. альтернативних), які за умови їх комплексного використання дадуть змогу отримати максимально повну інформацію.

Слід зазначити, що існуючий на сьогодні перелік рахунків не в повній мірі задовольняє потреби обліку інвестиційної діяльності (і, зокрема, реального інвестування). Тому, на наш погляд, необхідно внести наступні доповнення у виділені нами основні напрямки обліку (формування інвестиційних витрат;

отримання доходів від інвестиційної діяльності; визначення фінансових результатів інвестиційної діяльності):

– По-перше, пропонуємо рахунок 97 "Інші витрати" перейменувати як "Витрати інвестиційної та іншої діяльності" враховуючи те, що на ньому обліковуються витрати інвестиційної та іншої звичайної діяльності.

– По-друге, рахунок 74 "Інші доходи", на якому ведеться облік переважно інвестиційної діяльності перейменувати як "Доходи інвестиційної діяльності". Таким чином, на даному рахунку буде сконцентрована інформація про надходження від реалізації та безоплатного отримання реальних та фінансових інвестицій.

– По-третє, в обліку фінансових результатів від інвестиційної діяльності доцільно виділити окремий субрахунок до рахунка 79 "Фінансові результати", наприклад 793 "Результат інвестиційної діяльності", перейменувавши існуючий. Це доповнення в повній мірі відповідатиме економічно та логічно виправданій класифікації формування кінцевих фінансових результатів від основних видів діяльності. При необхідності підприємства можуть самостійно відкрити субрахунок "Результат іншої діяльності".

Достовірність і практичність відображення сільськогосподарськими підприємствами операцій обліку землі може забезпечити розробка типової кореспонденції. На нашу думку, дана кореспонденція повинна в значній мірі відповідати загальному підходу до обліку основних засобів. Спробуємо привести деякі бухгалтерські проведення по обліку земельних ділянок в сільському господарстві.

Так, операції придбання землі чи об'єктів природокористування можуть відображатися за слідуючою кореспонденцією:

– придбання земельної ділянки за договірною ціною у відповідності з договором купівлі-продажу відображається по дебету рахунку 15 "Капітальні інвестиції" запропонований субрахунок "Придбання земельних ділянок та об'єктів природокористування" і кредиту рахунка 63 "Розрахунки з постачальниками і підрядчиками" або рахунка 685 "Розрахунки з іншими

кредиторами”. Нараховану суму ПДВ слід відображати по дебету рахунка 641 "Розрахунки за податками" аналітичний рахунок "ПДВ" і кредиту рахунка 63 або 685. Вартість всіх додаткових (посередницьких, реєстраційних та інших) послуг та витрат, пов'язаних із придбанням даних об'єктів, збільшує їх покупну вартість та відображається за аналогічним покупці проведенням з одночасним нарахуванням ПДВ. Оплата вартості придбаної земельної ділянки грошовими коштами може проводитись за кредитом рахунка 30 "Готівка" або рахунка 31 "Рахунки в банку" та дебетом рахунка 63 чи 685. Зарахування земельної ділянки на баланс підприємства на підставі Акту оформляється проведенням: дебет рахунка 101 "Земельні ділянки" кредит рахунка 15 субрахунок "Придбання земельних ділянок та об'єктів природокористування”;

– при одержанні земельної ділянки як внеску до статутного (пайового) капіталу дебетується субрахунок "Придбання земельних ділянок та об'єктів природокористування" до рахунку 15 і кредитується рахунок 46 "Неоплачений капітал" з наступним оприбуткуванням в дебет рахунка 101 з кредита рахунка 15;

– безоплатна передача земельної ділянки може відображатися по дебету рахунка 976 "Списання необоротних активів" та кредиту рахунка 101. Податкові зобов'язання щодо ПДВ будуть відноситись в дебет рахунку 976 з кредита рахунку 641 аналітичний рахунок "ПДВ”;

– продаж земельних ділянок сільськогосподарським підприємством буде відображатися низкою бухгалтерських проведення: відображено дохід від продажу – дебет рахунка 36 або рахунка 37 "Розрахунки з різними дебіторами", кредит рахунка 741 "Дохід від реалізації фінансових інвестицій" або рахунка 746 "Інші доходи”; відображено здійснені витрати на реалізацію ділянки – дебет рахунка 971 "Собівартість реалізованих фінансових інвестицій" кредит відповідних рахунків; списано вартість земельної ділянки – дебет рахунка 971 кредит рахунка 101; відображено податкові зобов'язання щодо ПДВ – дебет рахунка 742 або 746 кредит рахунка 641 аналітичний рахунок "ПДВ" тощо.

Таким чином, з урахуванням чинних вказівок і доповнень, рахунок 15 "Капітальні інвестиції" може мати наступну назву та структуру (табл. 1.14).

Таблиця 1.14

Запропонована структура уточненого рахунка 15 «Капітальні інвестиції»

Субрахунки першого порядку	Аналітичні рахунки
151 «Капітальне будівництво»	За технологічною структурою (інвестиції у створення нових об'єктів необоротних активів; інвестиції у реконструкцію, модернізацію та інші види поліпшень; авансові платежі для фінансування реальних інвестицій) та за окремими об'єктами будівництва (інвентарними об'єктами)
152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»	За видами основних засобів, технологічною структурою, окремими інвентарними об'єктами
153 «Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів»	За видами інших матеріальних необоротних активів, технологічною структурою, окремими інвентарними об'єктами
154 «Придбання (створення) нематеріальних активів»	За видами нематеріальних активів, технологічною структурою, окремими інвентарними об'єктами
155 «Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів»	Придбання або вирощування (створення) довгострокових біологічних активів, у тому числі на вирощування незрілих довгострокових біологічних активів, та формування основного стада робочої і продуктивної худоби
156 «Придбання та поліпшення земельних ділянок і об'єктів природокористування»	Придбання земельних ділянок і об'єктів природокористування Поліпшення земельних ділянок і об'єктів природокористування
157 «Інші капітальні витрати»	Витрати на управління будівництвом Витрати на спорудження нетитульних об'єктів Інші капітальні витрати

Для підвищення аналітичності та якості контролю витрати необхідно чітко розподіляти на: передбачені і не передбачені кошторисним планом. Так, до витрат, які передбачені кошторисом будівництва, можуть відноситися: витрати перспективного характеру (геологорозвідувальні, дослідницькі і інші), які відносяться до будівництва об'єктів, але які не можна включити в подальшому до вартості будівництва; з відшкодування власникам вартості належних їм споруд та насаджень, що будуть знесені при відведенні земельних ділянок під будівництво; які передаються на будівництво об'єктів у порядку пайової участі, за умови, що побудовані об'єкти після введення в експлуатацію будуть

прийняті на баланс іншими підприємствами чи організаціями (наприклад, житлові будинки для місцевих органів) та ін. До витрат, які не передбачені зведеним кошторисом відносяться: витрати по об'єктах, незакінченому будівництву, що передаються безоплатно іншим організаціям; з консервації будівництва; витрати по зносу, демонтажу та охороні об'єктів, припинених будівництвом; збитки по основних засобах будівництва від руйнувань незакінчених будівництвом будівель і споруд, що виникли в результаті стихійних лих; витрати, пов'язані зі сплатою штрафів, пені, неустойок за порушення у діяльності підприємства та ін.

Подана деталізація може здатися надмірною, проте слід врахувати, що в умовах функціонування ринкової економіки обсяги інвестування в аграрній сфері значно зростають, тому напрацювання облікового інструментарію в цьому аспекті є на сьогодні цілком виправданим.

Покращення інформаційного забезпечення інвестиційних процесів на усіх етапах через удосконалення обліку сприятиме створенню підґрунтя для формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кундеус О. М. Інвестиційне забезпечення діяльності підприємств на інноваційній основі. *Інноваційна економіка*. 2007. №4. С. 148-155.
2. Kieso D. E., Weygandt J.J. *Intermediate Accounting*. 7-th ed., 1999. 416 p.
3. Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні: Постанова КМУ від 3 квітня 1993 р. № 250-93-п / Кабінет Міністрів України URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/250-93-%D0%BF> (дата звернення: 07.05.2018).
4. Про бухгалтерський облік а фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. №996-XIV / Верховна Рада України URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 07.05.2018).
5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Мінфіну від 09.12.2011 №z1557-11 / Міністерство Фінансів України URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11> (дата звернення: 07.05.2018).

6. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Від 05.01.2018 № z0893-99 / Міністерство Фінансів України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 07.05.2018).

7. Методичні рекомендації з експертної оцінки майна в підприємствах АПК. /За ред. Саблука П.Т., Підлісецького Г.М. Київ: Інститут аграрної економіки УААН, 2000. 98 с.

8. Цаль-Цалко Ю. С. Бухгалтерський облік, контроль і аналіз в сучасній економічній науці і практиці. Київ, 2014. 376 с.

9. Крупка Я.Д. Методи оцінки майна та інвестицій в обліку й звітності. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 1. С. 76-83.

10. Блейк Д., Амант О. Европейский бухгалтерский учёт. Справочник: Пер. с англ. Москва: Информационно-издательский дом “Филинь”, 1997. 400 с.

11. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку: Перекл. з англ./ За ред. С.Ф.Голова. Київ: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. 736 с.

12. Питель С. В. Методи економічної оцінки інвестицій: переваги і недоліки матеріали *Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»* (Тернопіль, 30 червня 2017 р.). Тернопіль, 2017. С. 48-50.

13. Бархатов А.П. Международный учёт: Учебное пособие. Москва: Издательско-книготорговый центр “Маркетинг”, 2001. 288 с.

14. Найда І.С., Найда А.В. Методичні підходи щодо оцінки рівня соціоекономічного розвитку аграрних підприємств. *Фінансово-кредитна діяльність проблеми теорії та практики*. 2017. № 1(22) . С. 396-405.